

Ümmet İçindeki Milliyetçilik Kazi Nazrul İslam'ın Eserlerindeki Atatürk Üzerine İnceleme

MOHAMMAD BASIR-UL-HAQ SINHA**

Gazeteci-Yazar

***Mohammad Basir-Ul-Haq Sinha, Inter Press Network adlı haber ajansının CEO'su ve Dakka, Bangladeş merkezli jeopolitik bir düşünce kuruluşu olan Eurasia Society'nin İcra Direktörüdür. İlgi alanı jeopolitik ve güç ilişkilerinden tarih ve kültürel antropolojik konulara kadar uzanmaktadır.*

mohammad_b_haq@hotmail.com

Geliş Tarihi: 01.07.2023

Kabul Tarihi: 08.08.2023

Atıf: Sinha, M. B. (2023). Ümmet İçindeki Milliyetçilik Kazi Nazrul İslam'ın Eserlerindeki Atatürk Üzerine İnceleme. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 4(4), 68-79.

ÖZ

Bengal Deltası'ndaki Müslüman egemenliği, Afganistan'ın Gür ordusundan Türk kökenli Ikhtiyār al-Dīn Muḥammad Bakhtiyār Khaljī ile başladı (Delhi Sultanlığı). Aynı yüzyılda günümüz Türkiye'sinde Osmanlı Halifeliği kurulmuştur. Bengalli Müslümanlar ve Türkler arasındaki sıcak ilişkilerin temeli o zamanlardan beri atılmış ve birçok iniş ve çıkıştan sonra hiç bozulmadan kalmıştır. Bengalli Müslümanlar 1920'lerin başında sömürgeci İngilizlere karşı baş kaldırdıklarında, bağımsız ve egemen Osmanlı İmparatorluğu *İslam'ın Koruyucusu* olarak kabul edildi, ilham kaynağı oldu. Sonuç olarak, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu çeşitli nedenlerle dağıldığında, Hilafet Kurumu'nu korumaya yönelik kitlesel eylemler tüm İslam dünyasında yayılmıştır. Bu eşsiz olay tarihte Hilafet Hareketi olarak kaydedilmiştir. Ancak, Türk kahraman Mustafa Kemal Atatürk (19 Mayıs 1881-10 Kasım 1938) halifeliği kaldırdıktan sonra, Eski Babür İmparatorluğu'ndaki Hilafet Hareketi de kendiliğinden sona ermiş oldu. Dünyadaki diğer Müslümanlar gibi, Bengalli Müslümanların çoğu, 600 yıllık Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışı nedeniyle, Müslüman dünyasında sıcak tartışma konusu olan Mustafa Kemal'in getirdiği reformları onaylamadı. Ancak, birçok Bengalli Müslüman alimin bu Türk kahramanını desteklemesiyle durum değişmeye başladı. Bangladeş'in Milli Şairi Kazi Nazrul İslam, Bengal'de Kemal Atatürk'ü destekleyenlerin arasında öncüydü. Eski Babür İmparatorluğu'ndaki İngiliz sömürge yönetimine karşı bir ölüm kalım isyanı ilan eden Nazrul İslam, Atatürk'ün kahramanlığı karşısında büyülenmişti. Bu makale, Kazi Nazrul İslam'ın Atatürk'e olan hayranlığının ardında yatan etkenleri incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Babür İmparatorluğu, Bengal Müslümanları, Enver Paşa, Hilafet Hareketi, Mustafa Kemal.

KAZI NAZRUL İSLAM, KİMSEYE HABER vermeden İngiliz-Hint ordusuna katıldığında sadece on sekiz yaşındaydı. Yıl 1917'ydi ve Avrupa kıtasının iki süper gücü, Britanya İmparatorluğu ve Alman İmparatorluğu arasındaki çatışma sona ermek üzereydi. Osmanlı İmparatorluğu bu savaşa müttefikleri Almanların safında katıldı. Birlikte İngiliz, Fransız ve Rus imparatorluklarına karşı savaştılar. Bu şartlar altında, eski Babür İmparatorluğu'nun Bengal eyaletinin uzak bir taşra bölgesinden 10. sınıf öğrencisi Müslüman

bir öğrenci, ölüm korkusunu görmezden gelerek İngiliz-Hint savaşçı ekibine yazıldı. İngiliz İmparatorluğu, Bengalli Müslümanları, dünyadaki tüm Müslümanların umudu olan Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşa soktu. Osmanlı tarafı bu savaşta başarılı oldu. İngiltere, Yeni Zelanda ve Avustralya donanmalarının başkent İstanbul'un girişi olan Çanakkale Boğazı'ndaki ortak saldırısını püskürttüler. Türk halkının gelecekteki kahramanı Mustafa Kemal, bu savaşın başarılı önderlerindendi. Üzü, o zaman dört bir tarafa yayılmıştı.

Başka bir savaş alanında, Osmanlı ordusu, İngiliz komutanı Tümgeneral Charles Townshend de dahil olmak üzere Bağdat'ın 160 km (100 mil) güneyindeki Kut Kasabası'ndaki 8.000 kişilik güçlü İngiliz Ordusu garnizonunu ele geçirdi. Bu savaş, Birinci Kut Savaşı olarak da anılan Kut al-Amara Kuşatması (7 Aralık

1915-29 Nisan 1916) olarak bilinir. Garnizonun 29 Nisan 1916'da teslim olmasının ardından, kuşatmadan kurtulanlar Halep'te hapse atıldı. Tarihçi Christopher Catherwood, kuşatmayı "1. Dünya Savaşı'nda Müttefiklerin en berbat yenilgisi" olarak nitelendirir (Catherwood, 2014:51).

On ay sonra, neredeyse tamamen Batı Hindistan'dan yeni toplanan birliklerden oluşan İngiliz-Hint Ordusu, Bağdat'ın düşüşünden sonra Kut, Bağdat ve aradaki diğer bölgeleri fethetti.

"Bengallilerin savaşıcı olmadığını kim söylüyor? Bengallilerin korktuğunu kim söylüyor? Bu rezaleti ortadan kaldırmak Bengal halkının görevidir ve bunu sadece Bengal gençliği yapabilir."

Kut el-Amara'nın düşüşü sırasında, İngiliz-Hint ordusu asker eksikliği nedeniyle baskı altındaydı. İngiliz hükümeti eskiden Hindistan eyaletlerinden asker topluyorsa da Bengal'den asker toplamak gibi bir planları yoktu. Mazeretleri şuydu: "Bengalliler iyi savaşçılar değildir; onlar savaşıcı olmayan veya savaştan hazzetmeyen bir ırktır." 1857-1858 Birinci Bağımsızlık Savaşı'ndan sonra, İngilizlerin Bengalli Müslümanlara karşı bu şüphesinin büyüdüğü düşünülür. Ancak İngilizlerin birkaç savaşta yenilgiye uğramasından sonra, Hindistan'ın İngiliz yanlısı yönetiminin bir kısmı Bengalliler'in İngiliz İmparatorluğu kuvvetlerine dahil edilmesini istedi. Sonunda, 1916'da İngiliz Hükümeti Bengal Birlikleriyle kuvvet takviye etmeyi kabul etti.

Bangali Paltan

Birinci Dünya Savaşı'nın başında (1914-1918) Bengalliler Hint Ordusu için askere alınmaya başladı. Bu süreçte, birçok savaşıcı olmayan asker ve vasıflı ve vasıfsız işçi de Bengal'den

silah altına alındı. 1916'nın ortalarına doğru İngiliz Hükümeti, Bengal askerlerinden oluşan bir alay oluşturmaya karar verdi ve ilk birimine *Bengali Double Company* veya *Bangali Paltan* adı verildi. Her biri 228 askerden oluşan bu çift bölükler, Hint Ordusu'nun Hubir parçası haline getirildi. 7 Ağustos 1916'da Bengal Valisi Lord Carmichael, Dakka'daki Yasama Kurultayı'nın kapanış oturumunda bu bölüklerin kurulduğunu açıkladı (Huq, 2021).

Kazi Nazrul İslam

Osmanlı Karşısı Savaşı Neden Katıldı

Neden en azılı İngiliz karşıtı Kazi Nazrul İslam, İngilizler için Almanya'ya ve Türkiye'ye karşı savaşmaya gitmişti? Bir cevap, İngiliz Hükümeti'nin aşırı etkili propaganda kampanyası olabilir. Kazi Nazrul İslam'ın arkadaşı Sailajananda Mukhopadhyay da savaşa katılmak için gitmişti. Onun bazı ifadelerine göz atacak olursak: "Bengalli gençlerin aklını çelme çabası sürekli devam ediyor" diye yazmaktadır. Şu şekilde devam eder; "... Kasabada yeni afişler var. Şehrin ara sokaklarına çeşitli renklerde büyük posterler yapıştırılıyor. Çizimler ve pozlar ne kadar garip ve dilleri ne kadar tuhaftı! Birkaç tane de acayip kelime yazmışlar!"

Sailajananda, bu kelimelerin bir özetini tırnak içinde sunmuş gibi görünmektedir:

"Bengallilerin savaşıcı olmadığını kim söylüyor? Bengallilerin korktuğunu kim söylüyor? Bu rezaleti ortadan kaldırmak Bengal halkının görevidir ve bunu sadece Bengal gençliği yapabilir. Aslan payı için atla. Bangali Paltan'a katıl! Lanet olsun!" (Mukhopadhyay, 1968:138).

Sailajananda Mukhopadhyay'ın açıklaması hem Kazi Nazrul İslam'ın hem de kendisinin yeni kurulan 49. Bengal müfrezesine birlikte kaydolduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, Sailajananda'nın sözlerine göre, anne tarafından büyükbabası olan zengin akrabanın komplosu nedeniyle (askerliğe) elverişsiz bulundu ve Nazrul önce *Nowshera*'ya, sonra *Karaçi*'ye gitti (Mukhopadhyay, 1968a:17). Ve biraz sonrasında Sailajananda şöyle yazmaktadır: “Nazrul'un hayattaki en derin acısının hikâyesini biliyorum. Bu, acıyla karışık, gençliğin önlenemez macera aşkıydı. Böylece, her şeyi gülümseyerek terk ederek, o da bu can pazarına atladı.” (Mukhopadhyay, 1968b:153). Bununla birlikte, Sailajananda'nın kendisi, Nazrul İslam'ın savaşa girmesinin gerçek nedeninin başka yerlerde yattığına dikkat çekiyor. Sailajananda şöyle yazıyor:

“İngilizler Almanya ile savaş halinde. O zamanlar bildiğimiz tek şey bu. Hiçbirimiz İngilizler'den memnun değiliz ve Krala gerekli bağlılığımız da yok. Ancak Nazrul'a, düşmanı Almanya'ya karşı neden İngilizler için savaşaçağımızı sordum.

Nazrul, 'Savaşın bir bilim olduğunu biliyor musun?' dedi.

'Biliyorum!' dedim.

- 'O bilimi öğreneceğiz.'

'Askere alındıktan sonra seni ölüme doğru sürecekler' dedim.

- 'Önemi yok.'

- 'Sonra Almanlardan bir mermi ve işin bitti.'

- 'Ölecek miyim? Yeter artık! Savaşmak ve ölmek gayet eğlenceli. Öldürdükten sonra öleceğim.'

Nazrul'un ne büyük bir hevesi vardı!” (Mukhopadhyay, 1968c:138).

Ve bir süre sonra Sailajananda gerçek bombayı patlatır. Bize, “Nazrul savaşı öğrenecek ve Hindistan'da büyük bir ordu kuracak, sonra İngilizler'i ülkeden kovacak, bana bir gün bu gizli niyetinden bahsetti” diye söyler (Mukhopadhyay, 1968d:139).

Mohandas Karamchand Gandhi'nin Gujarat'ın köy ve kasabalarını dolaşarak Hint Halkı'nı İngilizler için savaşa katılmaya davet ettiği de belirtilmelidir. Gandhi o zamanlar Hindistan'da oldukça ünlü oldu. Bihar'ın *Champaran* ve Gujarat'ın Khera bölgelerindeki Satyagraha'sı¹ ününü yurtdışına yaydı. Ancak, henüz kendisine *Mahatma* unvanı verilmemişti.

Gandi, İngiliz Hükümeti adına savaş için asker toplamayı görevinin bir parçası olarak kabul etmişti. İlk başta, Gujarat'ta bir deneme yaptı, sonra kendi bölgesi olan Khera'ya gitti. Gandhi, “Asker istiyorsam, Khera'ya gitmeden başka nereye gidebilirim? Eğer kendi yoldaşlarımı ilk Sepoylar olmaya davet etmezsem, o zaman kimi davet edeceğim?” (Gandi, 1966:327-328).

Rus Devrimi ve Mustafa Kemal'in Devrimi

Hindistan Komünist Partisi'nin kurucu üyelerinden ve Kazi Nazrul İslam'ın yakın arkadaşı olan Muzaffer Ahmed yoldaş şöyle yazıyor: “Gerçek şu ki, Ekim Devrimi ve Kızıl Ordu'nun bu Rusya'daki mücadelesi Nazrul İslam'ın zihninde yankılandı. Bu yüzden Belucistan'ı kasıtlı olarak hikayelerinin sahnesi haline getirdi. Çünkü Belucistan'dan Sovyet topraklarının sınırlarına çok kolay ulaşılabilir” (Ahmad, 1973:164).

Ancak Nazrul'un edebiyatının geriye dönük bir incelemesi, Rus Devrimi'nden daha fazla Kemal Atatürk'ün 1. Dünya Savaşı sonrası

Khudiram Bose, Hindistan'daki İngiliz Yönetimi'ne karşı mücadele eden Bengalli devrimci öncülerden biridir (Indian Culture, 2023).

Cumhuriyet Devrimi'nden etkilendiğini ortaya koymaktadır. Bu etkinin boyutu araştırılırsa, Muzaffer Ahmed'in de yanıldığı görülecektir. Muzaffer, Kazi Nazrul İslam'ın bir ölçüde Türkiye Cumhuriyet Devrimi'nin kahramanı Kemal Paşa'nın ideallerini benimsediğini inkar etmemektedir. Fakat Nazrul İslam'ın *Kemal Paşa Şiiri'nde* Enver Paşa'dan bahsetmesini anlamsız bularak açık bir itirazda bulunmaktadır. Çünkü Enver Paşa'nın imparatorluğun değil, Kemal Paşa'nın Türk devletinin restorasyonu için verilen mücadeleyle çok az bağlantısı olduğunu bilmektedir (Ahmad, 1973:314).

Kazi Nazrul İslam, kendi siyaset felsefesi nedeniyle Kemal Paşa şiirinde Enver referansından bahsetmiştir. Kemal Paşa'yı 1907 Jön Türk Devrimi'nin halefi olarak görüyordu. Bu yüzden Kemal Paşa ve Enver Paşa'nın ümmet uğruna birlik-

te çalışmasını arzulamıştı. Bu bağlamda Kazi'nin, Kemal Paşa'nın milliyetçiliğinin Ümmet'in kozmopolitizmi içinde asimile edilmesi görüşünden yana olduğu görülmektedir. Bu algı aşağıdaki analizde daha da netleşecektir.

Kazi Nazrul İslam'ın savaşa katılmasının ardındaki siyasi hedef

Kazi Nazrul İslam'ın milliyetçilik ve vatanseverlik konusundaki siyaset felsefesi üzerinde yoğun anlaşmazlıklar mevcuttur. Bu bağlamda Sushil Kumar Gupta'nın Muzaffer Ahmed ile olan anlaşmazlığı özel bir örnektir. Çok fazla çekişme noktası mevcuttur. 1966'da Nazrul Rachnabali Poet'in (Kazi Nazrul İslam'ın Eserleri) editörü Abdul Qadir bu çeşitliliğe dair bazı ipuçlarını şöyle aktarıyor:

“Farklı insanlar Nazrul’un vatanseverliğinin özünü farklı şekillerde tespit etmeye çalışmıştır. O, ülkenin ve ulusun siyasi boyunduruktan ve ekonomik bağımsızlıktan tamamen kurtuluşunu istiyordu. O da kendi yolunu benimsedi. Bazı insanlar onun o günlerdeki yolunu terörizm olarak düşündüler çünkü Khudiram’ın² kendini feda etmesini örnek göstererek gençleri silah kullanmaya çağırdı. Bazıları Deshbandhu Chittaranjan Dash’in³ fikrine yakın olarak düşündü çünkü *Chittanama*’yı kaleme almıştı. Bazıları da pan-islamcı olduğunu düşünüyordu çünkü Enver Paşa için övgü ilahileri söyledi. Diğerleri Mahatma Gandhi’nin Çıkrık Teorisi⁴ ile paralel olduğunu düşündü çünkü Gandhi’yi Çıkrık Şarkısını söyleyerek keyiflendirmişti” (Qadir, 1966:5).

Aslında Nazrul, Kemal Atatürk’ün sistemli mücadele çizgisinin, ülkesinin bağımsızlığını yeniden kazanmanın en uygun yolu olduğunu düşünüyordu.

Bu çeşitli yolların hiçbiri aslında onun kendi yolu değildi. Abdul Qadir, “Lakin biraz daha derine bakarsanız, bu fikirlerin hiçbirinin gerçeğin tam olarak ortaya çıkmasına yardımcı olmadığını anlayacaksınız” diyor. Aslında Nazrul, edebi hayatının ilk döneminde bir Kemalistti. Kemal Atatürk’ün sistemli mücadele çizgisinin, ülkesinin bağımsızlığını yeniden kazanmanın en uygun yolu olduğunu düşünüyordu (Qadir, 1966:5-10).

Bu durumda *Kemalist* kelimesi sorgulanabilir.

Mustafa Kemal herhangi bir şeyin öncüsü müydü? Avrupa’da Birinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden sonra, Mustafa Kemal’in bir numaralı başarısı, mağlup Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkıntılarının arasından Türk Milletinin Anavatanı’nı kurtarmasıdır. Türk Vatanı’nı işgal eden Yunan Kuvvetleri’ni cephe muharebelerinde mağlup etmiştir. Yunan kuvvetlerinin arkasında İngiliz İmparatorluğu vardır. Bu nedenle, Yeni Türkiye’nin bu zaferi, savaş sonrası dünyada Avrupa Sömürgeciliği’ne karşı kazanılan tek zafer olarak selamlandı. Bangladeş’in önde gelen bir yazarı bunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Müslüman dünyasının, özellikle de Hintli Müslümanlar’ın yakarışları, çığlıkları, öfkeleri, bağırışları ve haykırışları, dünyanın güçlülerinin meclislerini, alaycı yüzleri eşliğinde eğlendirmekleyen, bir gün doğduğu toprakların bir köşesinde mükemmel bir şekilde keskinleştirilmiş bir kılıç Kemal’in kurtarıcı ellerinde beliriverdi. Güçlülerin konfor ve eğlencelerinin üzerindeki perde indi ve Müslüman dünyası bir merak, hayranlık ve övgü selinde amaçsızca süzölmeye başladı. Genç şairimizin o günkü coşkusu şuydu:

‘Kamal Tu Ne Kamal Kiya Bhai’

(Kemal, inanılmaz bir kemale erdin kardeşim!)

O gün hepimizin kalbindeki en derin şey buydu” (Odud, 1988:5-10).

Yeni Türk Hükümeti’nin önderliğindeki Ulusal Kurtuluş Ordusu, 1921 yılının Ağustos ve Eylül aylarında işgalci Yunan Kuvvetleri’ni yenilgiye uğratmayı ve uzaklaştırmayı başarmıştır. Bilindiği kadarıyla Kazi Nazrul İslam’ın Kemal Paşa şiiri de aynı dönemde

bestelenmiştir. O dönemde bu şiir, Yeni Türkiye'nin zaferini kutlamak için Kalküta'da düzenlenen sevinç alayında söylenmiştir.

Hem Bangladeş hem de Batı Bengal'deki milliyetçi tarih yazımı, Kazi Nazrul İslam'ı geleneksel değerlere ve inançlara bağlı olmayan bir kişi olarak tasvir etmiştir. Kendisi de bu eğilimin unsurlarını paylaşmış olsa da, eylemleri onun özünde İslami bir ruha sahip olan Osmanlıcılığa inandığını göstermektedir. Dahası, diğer kahramanı Enver Paşa da Osmanlıcılık'a inanıyordu.

Kazi Nazrul İslam'ın *Milliyetçilik ve Vatanseverlik* gibi iki Batılı fikir karşısındaki gerçek konumunu doğru bir şekilde anlamak için Babür İmparatorluğu ve Panislamizm hakkındaki görüşlerinin kendi bağlamları içinde anlaşılması gerekir.

Kazi Nazrul İslam'ın Babür İmparatorluğu Üzerine

1933'te yayınlanan Kazi Nazrul İslam'ın popüler bir ilahisi, Babür İmparatorluğu için şöyle yakını:

Ey kardeşim, Agra ve Delhi,
Hala mevcutlar ama hukumdar yok.
Kühe Nur⁵ yok, Tavus Kuşu Tahtı yok,
Artık hiçbir dünya fatihi ordusu yok (İslam, 1933).

Babür İmparatorluğu'nun yokluğundan duyduğu pişmanlığı şöyle ifade eder:
Biz bilmiyoruz, kimse bilmiyor,
Kıyıda otururken kaç dalga sayılmalı,
Ne kadar şahit olduk, ne kadar şahitlik ettik
Kaderin pek çok zalim oyununa (İslam, 1933).

Bu ilahi Şu sözlerle baŐlar:
Ganj-İndus-Narmada-Kaveri-Yamuna
orada,
Hala eskisi gibi akıyor,
nceki türün insanları orada neredeler
(İslam, 1933)?

Ey bihaber olanlar! Siz de uyanasınız, yaşam meşalenizi de yakınız. Türkiye'nin Kızıl Tacı Gazi Mustafa Kemal ile doğruldu.

Yukarıdaki alıntılar, Kazi Nazrul İslam'ın eski Babür İmparatorluğu'nu kültürel olarak Müslüman olan tek bir ekonomik, askeri ve kültürel güç olarak gördüğünü açıkça göstermektedir. Öte yandan, 1947 Hindistan'ı eski Babür İmparatorluğu'nun halefi bir devlet olarak kurulmadı; daha ziyade aslında İngiliz-Hint İmparatorluğu'nun halefi bir devlet haline geldi. Hindu kimlik politikasına dayandığından Hindu Milliyetçiliği son yıllarda burada güçlendi. İngiliz-Hint İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra kurulan Pakistan da sömürge döneminin seçkinleri tarafından yönetildiği için eski Babür İmparatorluğu'nun kültürel halefi olamadı. Bununla birlikte, Pakistan'daki Babür mirasları için hem devlet tanınması hem de halk desteği mevcuttur.

Kazi Nazrul İslam ve Panislamılık

Kabaca 1931'de Türkiye, İnan, Mısır, Fas, Irak ve Suudi Arabistan ulus devletlere dönüŐtü. Bu dönemin geliŐmelerini memnuniyetle

karŐılayan Kazi Nazrul İslam Őunları yazdı:
“Bugün Őehitler İdgağı'ndaki büyük
buluŐmaya bakın.
İslamın emirleri bir kez daha dünya
apında kabul edilecek.
Turan, İnan, Hicaz, Mısır, Hind [Hindistan],
Fas, Irak,
Aynı sırada el ele duruyordu” (İslam, 1931).
Yukarıda bahsedilen alıntıdan üç nokta
ortaya çıkmaktadır:

1. Şair, bazıları için çeliŐkili olsa da Babür İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu için açık destekleyici konumuna karşı ulus devletlerin ortaya çıkıŐını kabul etmiştir.

2. Şair, yeni kurulan Müslüman ulus devletlerin dünya siyasetinde omuz omuza konumlanmalarını sürdürmelerini dilemektedir.

3. Şair, bu Müslüman ulus devletlerin tüm dünyada İslam yasalarının ilan edilmesini ulusal hedefleri olarak belirleyeceklerini umduğunu ortaya koymaktadır.

nc nokta, Kazi Nazrul İslam'ı ideolojik olarak Enver Paşa'ya daha yakın göstermektedir. Aynı Őiirin ikinci dizesinde Şair Şöyle devam etmektedir:

“Korku ve piŐmanlık duyanlar baygın
olanlar vardı,

Siz de bu cemaate katılın, dünyeviliği
unutun.

Bugün mahpuslarda yatanlar hayatta.

Bugün, Cesur Yrek elinde kılıçla tarlaya
koŐuyor.

Bugün, kader deĐiŐti; Tekbir'in yankısı
yükseldi” (İslam, 1931).

Şair bu sözlerle Birinci Dünya Savaşı'nda İslam Dünyası'nın mustarip olduğu askeri yenilgilerin intikamını alma hayalini kaleme almıŐtır. Yani, Kazi Nazrul İslam ideolojik

olarak bir Panislamcıydı. Ama aynı zamanda Mustafa Kemal Atatürk'ün cumhuriyetçi milliyetçiliğini de destekledi. Atatürk'ün İslam'ın *Osmanlı* felsefi ve kültürel mirasından ödün vermeyeceğini umuyordu. Bu şarkı sözünde açıkça görülmektedir:

“İslam Dini'nin Kızıl Meşalesi bir yandan diğer yana yeniden alevlendirilmiştir. Ey bihaber olanlar! Siz de uyanasınız, yaşam meşalenizi de yakınız. Türkiye'nin Kızıl Tacı Gazi Mustafa Kemal ile doğruldu, Issız ülke İran, bugün Rıza Pehlevi ile uyandı. Köleliği unutan Mısırlılar, Zaglul ile uyandılar” (İslam, 1931a).

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, İran'ın Rıza Pehlevi'sinin ve Mısır'ın Saad Zaglul Paşa'sının tamamen milliyetçiler olduğunu tekrar etmeye lüzum yoktur ve aynı zamanda Panislamcı fikirleri destekleyen Kazi Nazrul İslam'ın onları kahramanları olarak görmektedir. Bu bir çelişki miydi yoksa derinlerde gizli bir neden mi vardı? Bunun nedeni siirin son dizesinde kendini gösterir:

“Faysal, Büyük Irak'ta uyanıyor, Yeni Harun-al-Reşit olarak uyanıyor, Beyt-ül Mukaddes'in uyanmasına, kırık uykudan uyanmasına bakın.

Sadece Hind'in 100 milyon gafil Müslümanı halen uykuda (İslam, 1931a).

Bir sonraki dize, o zamanlar sömürgeleştirilmiş Hind'deki Müslümanların durumunu daha samimi bir şekilde anlatıyor:

Binlerce yıldır sadece Aşhâb al-Kahf (Efes'in Uyuyanları) gibi uyuyoruz.

Bir zamanlar içimizden biri kraldı, bununla övünürüz.

Hele bir uyansak, dünya bir kez daha titreyecek” (İslam, 1931a).

Burada dikkat edilmesi gereken iki nokta var:

1. Kazi Nazrul İslam, *Hint'in 100 milyon Müslümanı'nı* uyandırmak istedi, yani ülkesi Hind (eski Babür İmparatorluğu) idi ve onun görüşüne göre son dönem Hindistan, Pakistan ve Bangladeş Müslümanları birlikte tek bir siyasi topluluğa uydular.

2. Sömürgeleştirilmiş Hint Müslümanları'nı uyandırmak amacıyla siyasi olarak başarılı Müslüman liderlerin örneklerini verirdi ve bunu yaparken Şeriat'ın uygulanması konusundaki konumlarına dair tartışmaları görmezden geldi.

Burada, Kazi Nazrul İslam'ın, İngiliz sömürgecilerini Hint'ten (eski Babür İmparatorluğu) kovmak için aşırı bir dürtüden dolayı yavaş yavaş kendi ümmet bilincinin otlaklarına milliyetçilik tohumları ekmeye başladığı açıktır. Bu bağlamda, Kazi Nazrul İslam'ın *İslam* hakkındaki anlayışı dikkate alınmazsa, Panislamizm ile ilgili fikirleri ve vizyonu yanlış yorumlanabilir. Bu nedenle, Kazi Nazrul İslam'ın anladığı şekliyle İslam'ın kısa bir ayrıntısına dönmeliyiz.

İslam ve Kazi Nazrul'un İslamı

Kazi Nazrul İslam'a göre, İslam'ın gerçek canlılığının *kitlelerin gücü, demokrasi, evrensel kardeşlik ve eşitlikçilik* olduğunu belirtmekte fayda var. Mustafa Kemal Atatürk'ü sadece yeni Türkiye'nin ulusal kahramanı olarak değil, aynı zamanda İslam'ın gerçek canlılığının yeni kurucusu veya reformcu olarak gördü. Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti adına halifeliği dağıttığında, Kazi Nazrul

İslam, İbrahim Han'a yazdığı bir mektupta, "İslam adına yığılmış batıl inanç ve sahte çöpleri İslam olarak adlandırmak İslam'a karşı bir kampanya değil midir?" diye sordu (Khan, 1967). Bu uyanış şiirinde, Kazi Nazrul İslam'ın İslam'a olan ayrıntılı idraki somut olarak ortaya çıkmaktadır:

"Biz din yolunda şehit olan milletiz.

Eşitlik ve kardeşlik getirdiğimizi dünya ya duyurduk.

Biz o millet olduk.

Günahlarla kavrulmuş susuz yeryüzünü ortaya çıkaranlar,

Çölün sıcak bağrından serin barış çeşmesini akıttı.

Herkes birbirini bağrına bastı, yüksek ve düşük eşit kılındı.

Biz o millet olduk.

Önce kadınlara özgürlük verdik.

İnsan yapımı duvarları yıktık ve onlara aynı şekli verdik.

Karanlık gecenin perdesini indirdik ve umudun ışığını ortaya çıkardık.

Biz o millet olduk.

İslam sadece Müslümanlar için gelmedi.

Hakikati arayan ve Allah'a itaat eden kimse, ismen Müslümandır.

Bey ve fukara arasında fark yok, bütün kardeşler aynı ortaklardır.

Biz o millet olduk" (İslam, 1933b).

Şair burada kendi meselelerini, yani insanlığın evrensel eşitliğini, ekonomik sınıfsızlığı, kadın haklarını ve demokrasiyi samimiyetle işlemiştir. Bütün bu etkenleri ise Mustafa Kemal Atatürk'ün devrimci programlarında bulmuştur.

Editörün Notları

¹ Satyāgraha (Sanskritçe: सत्याग्रह; satya: "gerçek", āgraha: "ısrar" veya "sıkıca tutunmak") veya "hakikate sıkıca tutunmak" veya "hakikat gücü", şiddetsiz direnişin veya sivil direnişin belirli bir biçimidir. Satyagraha uygulayan bir kişi satyagrahi'dir. (India Times. Love and Satyagraha. (2023, 12 Ağustos). Erişim adresi: <https://economictimes.indiatimes.com/blogs/the-speaking-tree/love-and-satyagraha/>)

² Khudiram Bose, Hindistan'daki İngiliz yönetimine karşı mücadele eden Bengalli devrimci öncülerden biridir. Khudiram'ın 1908 yılında, 20. yüzyılın başlarında İngilizleri Hindistan'dan çıkarmak için şiddet içeren yollara başvuran devrimci bir grup olan Anushilan Samiti'ye katıldığı söylenir. (Indian Culture. Kudhiram Bose The Boy Revolutionary. 2023, 8 of August). Access: <https://indianculture.gov.in/node/2796633>)

³ Chitta Ranjan Das, İngiliz yönetimi altındaki Bengal'de Swaraj (Bağımsızlık) Partisi'nin lideri ve siyasetçi. (Britannica. Chitts Ranjan Das Indian Political Leader. (2023, 8 of August). Access: <https://www.britannica.com/biography/Chitta-Ranjan-Das>)

⁴ Gandhi'nin Çıkrık Teorisi Felsefesi. Mahatma Gandhi'nin de belirttiği gibi, içsel bir ruh olarak çıkrık, insanı ilahi bir varlık olarak özetler. Dışa dönük bir ruh olarak kendi kendine yardım, kendi kendine hizmet, kendi kendine yetme ve kemer sıkımayı vurgular. Onun gözünde çıkrık hayali, bireysel ve toplumsal bir varlık olarak insanın daha iyi bir şekilde özgürleşmesi hayalidir. (Narayanswami, S. (2000). The Gandhian philosophy of spinning-wheel. Gandhi Marg Journal, 22(3). Erişim: <https://www.mkgandhi.org/articles/Philo%20of%20spng%20wheel.htm>)

⁵ Koh-i-Noor elması (ayrıca Koh-i-Nur veya Kūh-e Nūr olarak bilinen) dünyanın en büyük ve en ünlü kesilmiş elmaslarından biridir. Büyük olasılıkla 1100 ila 1300 yılları arasında Güney Hindistan'da bulunmuştur. Taşın adı Farsça 'Işık Dağı' anlamına gelir. İngiliz destekli Doğu Hindistan Şirketi, MS 1849'da Pencap bölgesini ele geçirdiğinde elmanın bir sonraki sahibi oldu. Daha sonra Kraliçe'ye sunuldu. (World History Encyclopedia. Koh-i-Noor. (8 Ağustos 2023). Erişim Adresi: <https://www.worldhistory.org/Koh-i-Noor/>)

Kaynakça

- Ahmad, M. (1973). *Kazi Nazrul Islam: A Memoir*. Dhaka: Muktahdhara.
- Catherwood, C. (2014). *The Battles of World War I*. Allison & Busby. ISBN 978-0-7490-1502-2.
- Gandhi, M. K. (1966). *An Autobiography or The Story of My Experiments with Truth* (S.C. Dasgupta, Trans.). Ahmedabad: Navajivan Publishing House.
- Huq, M. L. (2021). *Bengali Paltan*. National Encyclopedia of Bangladesh. Retrieved from https://en.banglapedia.org/index.php?title=Bangali_Paltan
- Islam, K. N. (1933) *Laments for the Mughal Empire*. Retrieved from <https://www.kobitacocktail.com/%E0%A6%97%E0%A6%99%E0%A7%8D%E0%A6%97%E0%A6%BE-%E0%A6%B8%E0%A6%BF%E0%A6%A8%E0%A7%8D%E0%A6%A7%E0%A7%81-%E0%A6%A8%E0%A6%B0%E0%A7%8D%E0%A6%AE%E0%A6%A6%E0%A6%BE/>
- İnaltekin, A. (2016, Nisan). Almanya arşiv belgelerine göre Irak Cephesi'nde savaşan Kafkas kökenli Müslüman askerler. *Kut'ül-Amâre Zaferi'nin 100. Yılı Müna-sebetiyle 1. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi Uluslararası Sempozyumu*, Mardin.
- Indian Culture. Khudiram Bose The Boy Revolutionary. (2023, 10 Ağustos). Erişim adresi: <https://indianculture.gov.in/node/2796633#>
- Indian Culture. Of Equality by Kazi Nazrul Islam. (2023, 11 Ağustos). Erişim adresi: <https://indianculture.gov.in/digital-district-repository/district-repository/equality-kazi-nazrul-islam>
- Islam, K. N. (1931). *The gathering is heavy today at Shahidi Eidgah*. Retrieved from <https://nazrulgeeti.org/shahidi-eidgahe-dekh-aj-jamayet-bhari>
- Islam, K. N. (1931a). *Dike Dike Puno Jolia Uthiche*. Retrieved from <https://www.lyricaldiary.com/dike-dike-puno-jolia-uthiche/>
- Islam, K. N. (1933b). *Kazi Nazrul Islam*. National Post of Bangladesh 2023. <https://www.kazinazrulislam.org/%E0%A6%A7%E0%A6%B0%E0%A7%8D%E0%A6%AE%E0%A7%87%E0%A6%B0-%E0%A6%AA%E0%A6%A5%E0%A7%87-%E0%A6%B6%E0%A6%B9%E0%A7%80%E0%A6%A6-%E0%A6%AF%E0%A6%BE%E0%A6%B9%E0%A6%BE%E0%A6%B0%E0%A6%BE/>
- Mukhopadhyay, S. (1968). *আমার বন্ধু নজরুল [My Friend Nazrul]*. Calcutta: Haraf Publications.
- Mukhopadhyay, S. (1968a). *আমার বন্ধু নজরুল [My Friend Nazrul]*. Calcutta: Haraf Publications.
- Mukhopadhyay, S. (1968b). *আমার বন্ধু নজরুল [My Friend Nazrul]*. Calcutta: Haraf Publications.
- Mukhopadhyay, S. (1968c). *আমার বন্ধু নজরুল [My Friend Nazrul]*. Calcutta: Haraf Publications.
- Mukhopadhyay, S. (1968d). *My Friend Nazrul*. Page-139, Calcutta: Haraf Publications.
- Odud, K. A. (1988). *The Works of Kazi Abdul Odud, Volume 1*. Dhaka: Bangla Academy.
- Khan, I. (1967). *Bangla Academy*. Batayan, Dhaka.
- Qadir, A. (1966). *Editor's Note Compositions of Nazrul: Volume 1*. Dhaka: Central Bangla Development Board.